

POSTANOWIENIE

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 13 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Michał Laskowski (przewodniczący)

SSN Tomasz Artymiuk (sprawozdawca)

SSN Jerzy Grubba

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Jarosław Matras

SSN Marek Pietruszyński

SSN Andrzej Stępka

Protokolant Jolanta Włostowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Andrzeja Pogorzelskiego

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 13 grudnia 2023 r.,
w sprawie zagadnienia prawnego z dnia 26 czerwca 2023 r. (II.510.258.2023.MT)
przedstawionego przez Rzecznika Praw Obywatelskich na podstawie art. 16 ust. 2
pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst
jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1058) oraz art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017
r. o Sądzie Najwyższym (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1093), w związku z
ujawnionymi w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych
rozbieżnościami w wykładni art. 626 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks
postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r., poz. 1375, dalej jako: k.p.k.) w zw. z art.
190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, po wyroku Trybunału
Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. (sygn. akt. SK 78/21) uchylającym treść
normy prawnej, tj. § 17 ust. 1 pkt. 2 oraz § 17 ust. 2 pkt. 3 rozporządzenia Ministra
Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb
Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z

urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.), wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

"Czy orzeczenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach wydawane w trybie art. 626 § 2 k.p.k. mieści się w pojęciu *innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania*, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a jeżeli tak, to czy wobec eliminacji z porządku prawnego norm prawnych zawartych w § 17 ust. 1 pkt. 2 oraz § 17 ust. 2 pkt. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18, z późn. zm.), obrońcom oraz pełnomocnikom przysługuje uprawnienie do skorzystania ze skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. o sygn. akt SK 78/21 poprzez wnioskowanie na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. o uzupełnienie (podwyższenie) wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, świadczoną w postępowaniach zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, opartych, w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, na niekonstytucyjnej normie prawnej?"

postanowił
odmówić podjęcia uchwały.

Na oryginale właściwe podpisy.

Za zgodność:

Kierownik I Wydziału Izby Karnej
Sądu Najwyższego

Joanna Satachełdycz
starszy inspektor sądowy

UZASADNIENIE

Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 1095 ze zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 1058), w związku z ujawnionymi rozbieżnościami w orzecznictwie sądowym w wykładni prawa, wniósł o rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego:

"Czy orzeczenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach wydawane w trybie art. 626 § 2 k.p.k. mieści się w pojęciu *innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania*, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a jeżeli tak, to czy wobec eliminacji z porządku prawnego norm prawnych zawartych w § 17 ust. 1 pkt. 2 oraz § 17 ust. 2 pkt. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r., poz. 18, z późn. zm.), obrońcom oraz pełnomocnikom przysługuje uprawnienie do skorzystania ze skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. o sygn. akt SK 78/21 poprzez wnioskowanie na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. o uzupełnienie (podwyższenie) wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, świadczoną w postępowaniach zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, opartych, w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, na niekonstytucyjnej normie prawnej?"

Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że w ramach kwerendy zidentyfikowano odmienne sposoby rozpoznania wniosków adwokatów, w oparciu o art. 626 § 2 k.p.k. w zw. z art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwszy z tych sposobów (wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2022 r., w sprawie o sygn. akt V KZ 57/20) opiera się na przyjęciu, że istnieje możliwość uczynienia zadość wskazaniom zawartym w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 kwietnia 2020 r., w sprawie SK 66/19, i zniesienia niekorzystnych skutków zastosowania wyżej wskazanego przepisu podustawowego w oparciu o instytucję uzupełniającego orzeczenia w przedmiocie kosztów

postępowania na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. Drugie podejście (wyrażone w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2023 r., sygn. akt V KK 4/21) zakłada, że konieczne jest w takim wypadku uruchomienie procedury nadzwyczajnej określonej w art. 540 § 2 k.p.k., bowiem skorygowanie orzeczenia o kosztach nie jest możliwe w drodze art. 626 § 2 k.p.k. Na poparcie istnienia tych rozbieżności w orzecznictwie Rzecznik przedstawił dwa odmienne orzeczenia Sądu Najwyższego, jak również liczne, opierające się na tych dwóch poglądach, orzeczenia sądów powszechnych, rozstrzygające tę kwestię na jeden z tych sposobów.

Wnioskodawca wskazał, że: „Rozstrzygnięcie przedstawionych zagadnień prawnych jest szczególnie doniosłe, albowiem przepis art. 626 § 2 k.p.k. stanowi jedyną regulację prawną na gruncie procedury karnej, pozwalającą na zadośćuczynienie nakazowi wynikającemu z art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, wobec obrońców i pełnomocników. Postępowanie w trybie art. 540 § 2 Kodeksu postępowania karnego, zostało wyłączone w stosunku do obrońców i pełnomocników, albowiem wznowienie postępowania karnego dokonane po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego, przewidziane w procedurze karnej, nastąpić może wyłącznie na korzyść strony, (...). Doniosłość problematyki stosowania art. 626 § 2 k.p.k. wynika zaś z tego, że sprawy możliwości uzupełnienia rozstrzygnięcia o kosztach na tej podstawie nie mają charakteru odosobnionych i wielokrotnie pojawiają się w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r. (sygn. akt. SK 78/21)” i jedynie „Wnioskowanie o dokonanie przez Sąd Najwyższy zasadniczej wykładni ustawy pozwoliłoby przeciwdziałać rozbieżnościom interpretacyjnym już zaistniałym w orzecznictwie samego Sądu Najwyższego, a które to rozbieżności są niekorzystne dla prawidłowego funkcjonowania prawa w praktyce”.

Ostatecznie, Rzecznik Praw Obywatelskich w swoim wniosku opowiedział się za taką wykładnią przepisów w omawianym zakresie, która dopuszcza wniosek o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w związku z art. 190 ust. 4 Konstytucji RP.

Prokuratura Krajowa przedstawiła w niniejszej sprawie pisemne stanowisko, w którym prokurator tej Prokuratury wniósł o odmowę podjęcia uchwały, bowiem „nie można mówić o zaistnieniu rozbieżności w wykładni prawa”, skoro „z perspektywy przedstawionego zagadnienia prawnego trudno zgodzić się z poglądem jego autora, iż w tych orzeczeniach Sąd Najwyższy zaprezentował rozbieżną wykładnię art. 626 § 2 k.p.k.”. Prokurator Prokuratury Krajowej zauważył, że pierwsze z orzeczeń (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2020 r., V KZ 57/20) odnosiło się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., sygn. akt SK 66/19 i orzeczenia w nim o niezgodności z Konstytucją § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2015 r., poz. 1801) i to wyłącznie w tym orzeczeniu dokonano analizy rozstrzygnięć wydawanych na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w odniesieniu do art. 190 ust. 4 Konstytucji, a tym samym „innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania”. Natomiast w drugim z orzeczeń (postanowienie z dnia 26 stycznia 2023 r., V KK 4/21) w ogóle nie odnoszono się do tej kwestii, ani też nie analizowano treści art. 190 ust. 4 Konstytucji – co jest istotą przedmiotowego zagadnienia prawnego wywołanego wnioskiem Rzecznika Praw Obywatelskich.

Jednocześnie prokurator Prokuratury Krajowej przychylił się do stanowiska Rzecznika, zgodnie z którym adwokatom z urzędu przysługuje wniosek na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. o uzupełnienie (podwyższenie) wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, świadczoną w postępowaniach zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądu powszechnego, opartych w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania na niekonstytucyjnej normie prawnej (tj. § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

W niniejszej sprawie nie istnieje możliwość podjęcia uchwały, lecz nie z powodów wskazanych w stanowisku prokuratora Prokuratora Krajowego.

Przedstawienie Sądowi Najwyższemu wniosku o rozstrzygnięcie rozbieżności wymaga tego, by w orzecznictwie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i sądów wojskowych funkcjonowały sprzeczne ze sobą orzeczenia. Przy tym, rozbieżność ta musi dotyczyć wykładni prawa, a nie jego stosowania. Chociaż więc art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich uprawnia Rzecznika do występowania do Sądu Najwyższego z wnioskiem o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie przepisów prawnych budzących wątpliwości w praktyce lub stosowanie których wywołało rozbieżności w orzecznictwie, to w art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym podstawa kompetencyjna do wystąpienia przez Rzecznika z tzw. pytaniem abstrakcyjnym została określona w sposób wąski. Są nią wyłącznie ujawnione w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa (zob. postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2017 r., I KZP 1/17, OSNKW 2017, z. 6, poz. 33; postanowienie siedmiu sędziów SN z dnia 25 czerwca 2020 r., I KZP 3/20, OSNK 2020, z. 7, poz. 25; uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2021 r., I KZP 12/20, OSNK 2021, z. 7, poz. 25). W postanowieniu w sprawie I KZP 1/17 Sąd Najwyższy podkreślił, że to kognicja Sądu Najwyższego decyduje o tym, iż rozpoznanie wniosku Rzecznika może dotyczyć tego wyłącznie zakresu, a więc wykazanych przez podmiot przedstawiający zagadnienie prawne rozbieżności w interpretowaniu przez sądy znaczenia treści normatywnej konkretnych przepisów prawa. Podmiot ten powinien więc wykazać, że dostrzeżone różnice w stosowaniu prawa miały swoje źródło w rozbieżnościach co do interpretacji prawa.

Zagadnienie przedstawione przez Rzecznika w tej sprawie, a związane z kwestią, czy orzeczenie w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach wydawane w trybie art. 626 § 2 k.p.k. mieści się w pojęciu „innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania”, o którym mowa w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, oparte zostało na założeniu, że na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21,

wyeliminowane zostały z porządku prawnego normy prawne zawarte w § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r., poz. 18 ze zm.). To właśnie w związku z tym wyrokiem sądy powszechne dokonywały różnej interpretacji art. 626 § 2 k.p.k. w kontekście zwrotu zawartego w art. 190 ust. 4 *in fine* Konstytucji.

Rzecz w tym, że zagadnienie powyższe aktualizować się może wyłącznie w wypadku, gdy orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego można nadać charakter, o którym mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP (orzeczenie mające moc powszechnie obowiązującą i ostateczne). Tymczasem wskazany wyrok Trybunału skutków przewidzianych w powołanym wyżej przepisie Konstytucji nie wywiera.

Wynika to z bezspornego faktu, że w składzie orzekającym Trybunału wydającego powołane wyżej orzeczenie uczestniczył Jarosław Wyrembak, powołany na urząd sędziego w miejsce zmarłego Henryka Ciocha, który z kolei zajął miejsce już wcześniej zajęte przez osobę wybraną na sędziego przez Sejm VII Kadencji, co potwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyrokach: z dnia 3 grudnia 2015 r., K 34/15, z dnia 9 grudnia 2015 r., K 35/15, z dnia 9 marca 2016 r., K 47/15 i z dnia 11 sierpnia 2016 r., K 39/16 oraz w postanowieniu z dnia 7 stycznia 2016 r., U 8/15.

Aspekty sprzecznego z prawem krajowym wyboru osób na sędziów Trybunału Konstytucyjnego, na miejsca już wcześniej zajęte, zostały precyzyjnie wskazane także w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie 4907/18, *XERO FLOR przeciwko Polsce* (por. także omówienie wyroku: M. A. Nowicki, *Palestra* 2021, z. 6, s. 88-101). ETPCz orzekł, że rozstrzygnięcie sprawy przez skład orzekający Trybunału Konstytucyjnego z udziałem osoby wybranej na miejsce już zajęte narusza art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC), ponieważ taki organ nie spełnia wymogu „sądu ustanowionego ustawą”. Trybunał w Strasburgu stwierdzając naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC wskazał w tym wyroku, że zarówno Sejm VIII kadencji dokonując wyboru pięciu sędziów w dniu 2 grudnia

2015 r., jak i Prezydent RP mieli świadomość zbliżającego się w dniu 3 grudnia 2015 r. rozstrzygnięcia sprawy prawidłowości obsady Trybunału Konstytucyjnego, a ich pospieszne działania (przyjęcie ślubowania w nocy) budzą wątpliwości wskazujące na pozaprawną ingerencję w proces wyboru sędziów konstytucyjnych. Przypomnieć trzeba, że do dokonywania wykładni postanowień Konwencji powołany został właśnie Europejski Trybunał Praw Człowieka (art. 19 Konwencji). To orzecznictwo Trybunału w Strasburgu nadaje ostateczny kształt normatywny postanowieniom Konwencji, doprecyzowując znaczenie i zakres gwarantowanych w niej praw i wolności, w tym prawa do rzetelnego procesu (art. 6 ust. 1 EKPC). Wprawdzie Trybunał Konstytucyjny w sprawie P 7/20 (postanowienie z dnia 15 czerwca 2021 r., OTK-A 2021, poz. 30) uznał ten wyrok za nieistniejący (*sententia non existens*), podkreślić jednak należy, że wydając powołane orzeczenie organ ten działał bez żadnego trybu formalnoprawnego, w którym mógłby stwierdzić taki stan prawny, a ponadto, pominął okoliczność, iż w ramach standardu z art. 6 ust. 1 Konwencji, jako sądy ustanowione ustawą mogą być oceniane trybunały konstytucyjne (por. P. Hofmański, A. Wróbel [w:] L. Garlicki [red.], *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tom I. Komentarz do artykułów 1-8*, Warszawa 2010, s. 271; A. Redelbach, *Sądy a ochrona praw człowieka*, Toruń 1999, s. 260 i n.).

Ocenę dokonaną przez ETPCz w powołanym wyżej wyroku Sąd Najwyższy w całości podziela. Przemawia za tym nie tylko to, że Sejm VIII kadencji nie miał podstawy prawnej (działał poza trybem) do podjęcia uchwał w dniu 26 listopada 2015 r., ale też niezwykle pośpiech Prezydenta RP, który przyjmował ślubowanie wybranych osób w nocy, zaraz po wyborze, co jawi się jako zdarzenie bez precedensu. Można więc stwierdzić, że z naruszenia przepisów prawa, w tym naruszenia wprost Konstytucji RP (art. 194 ust. 1), obecnie czerpie się – poprzez art. 190 ust. 1 Konstytucji RP – ochronę statusu także tych osób, które zostały wadliwie wybrane (por. m.in. wyrok TK z dnia 24 października 2017 r., K 1/17 oraz zgłoszone do tego orzeczenia zdanie odrębne sędziego TK Leona Kieresa).

W tych uwarunkowaniach prawnych kluczowe jest rozstrzygnięcie, czy pod ochroną normy zawartej w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP pozostaje także takie orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, w którego składzie uczestniczyły osoby

powołane do niego z naruszeniem Konstytucji (które zostało już stwierdzone przez Trybunał Konstytucyjny).

Zdaniem Sądu Najwyższego skutek określony w art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, wynikający z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w sprawach K 34/15 oraz K 35/15, winien powodować w konsekwencji stwierdzenie przez Sąd Najwyższy, iż w składzie Trybunału Konstytucyjnego wydającym wyrok w dnia 20 grudnia 2022 r. (SK 78/21), nie zasiadał prawidłowo wybrany sędzia Trybunału tylko J. Wyrembak, który zajął już obsadzone miejsce sędziego. To zaś oznacza, że przestrzegając Konstytucji RP w zakresie dotyczącym obsady Trybunału Konstytucyjnego (argumentacja wyroków w sprawach K 34/15 oraz K 35/15) Sąd Najwyższy nie może uznać, iż orzeczenie wydane w sprawie SK 78/21 jest wyrokiem, którego treść objęta jest skutkiem wyznaczonym normą art. 190 ust. 1 Konstytucji RP. Nie można bowiem wiązać konieczności przestrzegania art. 190 ust. 1 Konstytucji RP w odniesieniu do wyroku w sprawie SK 78/21, gdyż łączyłoby się to jednocześnie z naruszeniem art. 194 ust. 1 Konstytucji RP, wynikającym z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego we wskazanych wcześniej sprawach. W takiej sytuacji Sąd Najwyższy uznaje, że wobec naruszenia art. 194 ust. 1 Konstytucji RP jedynym możliwym działaniem, w którym Sąd Najwyższy może dochować swoim orzecznictwem stanu zgodności z Konstytucją RP, jest konieczność uznania, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego wydany w sprawie SK 78/21 nie wywiera skutków z art. 190 ust. 1 i 3 Konstytucji RP, a zatem, nie rozstrzygnął sprawy objętej wnioskiem. Inaczej rzecz ujmując, Sąd Najwyższy nie może akceptować takiego orzeczenia, które zapadło jako następstwo stanu naruszenia Konstytucji RP, albowiem gdyby takie orzeczenie było uznane za obowiązujące, to Sąd Najwyższy akceptowałby istnienie deliktu konstytucyjnego oraz uznawał skuteczność orzeczenia, które zmierzało do ochrony stanu wywołanego takim deliktem, co można byłoby określić jako ochrona „paserstwa konstytucyjnego” – zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I KZ 29/21 (OSNK 2021, z. 10, poz. 41).

Na marginesie tej kwestii trzeba również zasygnalizować, że w literaturze prawa wypowiedany jest nawet pogląd, iż orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z wadliwą obsadą nie wchodzą do systemu prawnego i nie obowiązują (por. np. A.

Rakowska-Trela, *Glosa do wyroku TK z dnia 22.10.2020 r., K 1/20*, PS 2021, z. 6, s. 110).

Reasumując powyższe stwierdzić należy, że organ, w którego składzie zasiadają osoby powołane na miejsca wcześniej obsadzone, nie jest organem opisanym w Konstytucji jako Trybunał Konstytucyjny, a zatem wydane przez taki organ decyzje nie wywierają skutków, o jakich mowa w art. 190 ust. 1 Konstytucji.

W tym stanie rzeczy uległa dezaktualizacji podstawa, skądinąd trafnie zdiagnozowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich, rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych (nie można mówić o niej w wypadku wskazanych we wniosku orzeczeń Sądu Najwyższego, gdyż – jak to słusznie zasygnalizował prokurator Prokuratury Krajowej – postanowienie z dnia 15 grudnia 2020 r., V KZ 57/20, odnosiło się do wcześniejszego wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19), a tym samym podjęcie uchwały w przedmiocie zagadnienia prawnego stało się bezprzedmiotowe.

Nie oznacza to wszelako, że problem interpretacji art. 626 § 2 k.p.k. nie istnieje. Nie można go jednak wiązać z faktem stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją norm prawnych zawartych w konkretnych jednostkach redakcyjnych rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, a tym samym konieczności dokonania również wykładni zawartego w art. 190 ust. 4 Konstytucji zwrotu *innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania*. Skoro orzeczenie z dnia 20 grudnia 2022 r., SK 78/21, nie wywiera – z przyczyn wskazanych wyżej – skutku z art. 190 ust. 1 Konstytucji, to również brak podstaw do doprowadzenia do stanu zgodności z Konstytucją, poprzez określone w art. 190 ust. 4 wznowienie postępowania, uchylenie decyzji lub wydanie w tym przedmiocie innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonym w przepisach właściwych dla danego postępowania.

Sąd Najwyższy nie może jednak tracić z pola widzenia wynikających z treści samej skargi konstytucyjnej, będącej przedmiotem rozpoznania TK w sprawie SK 78/21, wątpliwości co do konstytucyjności przepisów powoływanego już

wielokrotnie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. Argumentów co do niekonstytucyjności zawartych w tym akcie prawnym regulacji dostarcza również m.in. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19. Wprawdzie orzeczenie to dotyczyło przepisów poprzedniego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. regulującego materię zwrotu przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu oraz zapadło w związku ze skargą konstytucyjną wniesioną przez pełnomocnika z urzędu w postępowaniu cywilnym, nie ulega jednak wątpliwości, że wzorce konstytucyjne w wyroku tym zawarte, a określone w art. 64 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP, mogą mieć odpowiednie odniesienie do norm prawnych zawartych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r.

Należy przypomnieć, że o ile w wypadku przepisów rangi ustawowej kontrola zgodności z konstytucją konkretnych zawartych w tych aktach prawnych regulacji, to w pierwszym rzędzie kompetencja sądu konstytucyjnego (aczkolwiek nie można wykluczyć dokonywania takiej kontroli przez sądy – art. 8 ust. 2 Konstytucji RP), o tyle w odniesieniu do aktów prawnych podustawowych do przeprowadzenia tzw. rozproszonej kontroli konstytucyjnej uprawniony jest każdy sąd (por. P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 351 i n.; B. Łukańko, *Uprawnienie sądów do odmowy zastosowania niekonstytucyjnego przepisu aktu podustawowego a pytanie prawne do Trybunału Konstytucyjnego – konflikt efektywności postępowania i pewności prawa – analiza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego* [w:] J. Królikowski, J. Podkowiak, J. Sułkowski [red.], *Kontrola konstytucyjności prawa a stosowanie prawa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 2017, s. 287 i n.; P. Wiliński [w:] P. Hofmański [red.], *Stosowanie Konstytucji przez sąd karny. Konstytucyjne gwarancje prawa karnego procesowego. System prawa karnego procesowego. Zagadnienia ogólne*, Tom I, s. 733 i powołana tam literatura).

Tym samym, w wypadku złożenia przez obrońcę lub pełnomocnika będącego adwokatem udzielającym nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu,

wniosku o zasądzenie od Skarbu Państwa w postępowaniu karnym kosztów takiej nieopłaconej pomocy, przy zastosowaniu stawek określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (t.j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 1964 ze zm.), rzeczą sądu powinno być przeprowadzenie rozproszonej kontroli konstytucyjnej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, w oparciu o wzorce konstytucyjne w sposób jednoznaczny zarysowane m.in. w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19. Jeżeli taka kontrola doprowadzi do konkluzji o niekonstytucyjności określonej normy prawnej zawartej w jednostce redakcyjnej tego rozporządzenia lub też jego całości, za oczywiste uznać należy pominięcie przy orzekaniu tych niekonstytucyjnych regulacji, a oparcie się na przepisach powołanego wyżej rozporządzenia regulującego opłaty za czynności adwokackie realizowane z wyboru.

Do tego rodzaju korekty rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu może – zdaniem Sądu Najwyższego w tym składzie – dojść w postanowieniu wydanym na podstawie art. 626 § 2 k.p.k.

Zgodnie z art. 626 § 1 k.p.k., w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd określa, kto, w jakiej części i zakresie ponosi koszty procesu. Natomiast art. 626 § 2 k.p.k. stanowi, że jeżeli w orzeczeniu wymienionym w § 1 nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu.

Przepis art. 626 § 2 k.p.k. określa więc sytuacje, w których może zostać wydane „uzupełniające” orzeczenie w przedmiocie kosztów postępowania. Ustawowe sformułowanie „zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości” ma już ustalone w orzecznictwie i doktrynie znaczenie. „Konieczność dodatkowego ustalenia kosztów” do tej pory interpretowana była w ten sposób, że miała dotyczyć kosztów dotychczas nieznanymi sądowni, a więc takich, które albo powstały po wydaniu orzeczenia, albo takich, których wysokość stała się sądowni

znana dopiero po jego wydaniu (np. gdy po wydaniu orzeczenia biegły złoży rachunek za sporządzoną wcześniej opinię). Natomiast za konieczność taką nie uważano sytuacji, w której doszło do pominięcia przez sąd, choćby przez przeoczenie, jakiejś części kosztów określonych już we wcześniejszym orzeczeniu. Postanowienie to nie może bowiem prowadzić do zmiany tak zasad ponoszenia kosztów, określonych w orzeczeniu kończącym postępowanie, jak i wysokości orzeczenia o kosztach, jeżeli te koszty były znane w dacie orzekania. Trafnie zwraca się uwagę na to, że przepis ten ma charakter gwarancyjny, zapobiegający dowolnemu zmienianiu orzeczenia o kosztach. Błędne wyliczenie kosztów przez sąd (np. polegające na pominięciu określonych wydatków) powinno być korygowane w drodze zwykłych środków zaskarżenia, nie zaś z wykorzystaniem trybu przewidzianego w art. 626 § 2 k.p.k. W trybie art. 626 § 2 k.p.k. nie jest bowiem dopuszczalne korygowanie błędnego wyliczenia kosztów ani tym bardziej modyfikacja zasad ich ponoszenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2014 r., IV KK 70/14; S. Steinborn [w:] J. Grajewski [red.], *Kodeks postępowanie karnego. Komentarz, Tom II*, Warszawa 2010, s. 1302). Pogląd ten zasługuje na aprobatę, gdyż orzeczenie o kosztach zawarte np. w wyroku stanowi materialną treść rozstrzygnięcia, którą można skorygować wyłącznie przez wniesienie środka zaskarżenia, a nie w trybie przewidzianym w art. 626 § 2 k.p.k. czy też w trybie związanym ze sprostowaniem oczywistej omyłki pisarskiej (art. 105 k.p.k.).

Rzecz wszelako w tym, że kwestia niekonstytucyjności przepisów podustawowych, w oparciu o które rozstrzygnięto o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, nie może być traktowana jako błędne wyliczenie.

Stwierdzenie niezgodności z Konstytucją całości lub części normy prawnej określonej jednostki redakcyjnej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. przez orzekający w tym przedmiocie sąd, traktować bowiem należy jako okoliczność nieznaną dotąd sądowi, gdyż dopiero efekt przeprowadzenia rozproszonej kontroli konstytucyjnej – w wypadku stwierdzenia niekonstytucyjności – tworzy nowy, wcześniej nieznaną stan prawny.

Uwzględniając powyższe, za uprawnioną uznać należy możliwość wydania w takiej sytuacji uzupełniającego postanowienia o kosztach w trybie przewidzianym w art. 626 § 2 k.p.k. Do takiego wniosku prowadzi konieczność dokonywania prokonstytucyjnej wykładni przepisów ustawowych, których treść umożliwi realizację norm konstytucyjnych. Niewątpliwie taki charakter ma przepis art. 626 § 2 k.p.k. i zawarta w nim formuła „gdy zachodzi konieczność dodatkowego ich ustalenia”.

Podsumowując, stwierdzenie przez sąd niekonstytucyjności przepisów, na podstawie których orzeczono o kosztach pomocy prawnej świadczonej przez adwokata z urzędu, obliguje do odstąpienia od ich stosowania i umożliwia, w trybie przepisu art. 626 § 2 k.p.k., wydanie postanowienia uzupełniającego, z uwzględnieniem stawek należnych adwokatowi działającemu z wyboru.

Powyższe nie oznacza wszelako, że takie orzeczenie, uzupełniające rozstrzygnięcie o kosztach pomocy prawnej świadczonej z urzędu, nawet przy stwierdzeniu niekonstytucyjności przepisów na jakich zostało oparte, będzie uprawniało do określenia tych kosztów na nowo, tym razem na podstawie regulacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, w każdym przypadku stwierdzenia tego rodzaju zaszłości. Nie przestają przecież obowiązywać inne reguły prawa procesowego, w tym zasada prawomocności w zakresie rozstrzygnięcia o tym kto i w jakiej części oraz w jakim zakresie ponosi koszty procesu (art. 626 § 1 k.p.k.), a także działania obrońcy na korzyść oskarżonego. Tak więc, takie orzeczenie, w oparciu o przepis art. 626 § 2 k.p.k., może zostać wydane wyłącznie wówczas, gdy w orzeczeniu merytorycznym rozstrzygającym w przedmiocie kosztów procesu, kosztami tymi został w całości obciążony Skarb Państwa lub też, gdy osoba obciążona kosztami procesu zwolniona została od tej ich części, która związana jest z wydatkami Skarbu Państwa z tytułu wypłat dokonywanych za pomoc prawną świadczoną z urzędu. Możliwość zasądzenia – na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. – uzupełnionych kosztów poniesionych za pomoc prawną świadczoną z urzędu limitują też bez wątpienia przewidziane przepisami okresy przedawnienia.

Na zakończenie konieczne jest zwrócenie uwagi na jeszcze jedną kwestię.

Jak trafnie zauważył to Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienie z dnia 3 października 2023 r., IV KK 314/23, kwestia zrównania kosztów pomocy prawnej udzielanej z urzędu z kosztami zasądzanymi na rzecz przedstawicieli procesowych świadczących taką pomoc z wyboru „winna znaleźć jak najszybciej swe rozstrzygnięcie w zmianie obowiązujących przepisów. To bowiem organ nie dokonujący zmiany przepisów, co do których istnieje wątpliwość co do ich zgodności z Konstytucją, ponosi wyłączną odpowiedzialność za taki stan rzeczy”. W tym wypadku organem tym był i jest Minister Sprawiedliwości, który nie podjął we wskazanym kierunku jakichkolwiek działań i to pomimo zasygnalizowania mu w postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 kwietnia 2020 r., S 1/20, konieczności usunięcia uchybień w:

- a) § 4 ust. 2 *in principio* rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 18),
- b) § 4 ust. 2 *in principio* rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 68) - polegających na bezpodstawnym zróżnicowaniu zasad podwyższania wynagrodzenia pełnomocnikom ustanowionym z urzędu w porównaniu do pełnomocników ustanowionych z wyboru (OTK ZU A/2020, poz. 14).

Odrębnym zagadnieniem jest natomiast, jak tego rodzaju zaniechanie traktować w kontekście odpowiedzialności organu, który nie dokonał stosownej nowelizacji, chociaż *prima facie* wydaje się, że nie można w takim wypadku wykluczyć odpowiedzialności karnej (art. 231 § 1 k.k.).

Mając na uwadze całokształt przeprowadzonych w tym uzasadnieniu rozważań, postanowiono jak na wstępie.

Na oryginale właściwe podpisy.
Za zgodność:

Kierownik I Wydziału Izby Karnej
Sądu Najwyższego

Joanna Sakoń
starszy inspektor sądowy